

11. Pravo v buržoazni državi

Literatura: S. Vilfan, Uvod v pravno zgodovino str. 112-124,
S. Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, str. 429-463
S. Vilfan, Zgodovinska pravotvornost in Slovenci, str. 37-59, 264, 358-361

Meščanska (buržoazna) družba pomeni spremembo na oblasti, ki ne temelji več na nosilcih, ki imajo oblast na podlagi privilegijev, ki jim pripadajo po rojstvu. Do teh sprememb je prišlo bodisi z revolucijo ali po razvoju, ki je revolucijo želel preprečiti. V primeru Nizozemske in ZDA pa gre tudi za osvobodilne vojne. Spremembe na oblasti so povezane s cilji, ki so večinoma reakcija na ekscese fevdalne in predvsem absolutistične ureditve. Gre za več ciljev, ki so medsebojno tesno prepleteni in tesno povezani s spremembami v pravu.

Gospodarski cilji zagovarjajo v prvi vrsti svobodo posameznika v njegovih gospodarskih odločitvah in odpravo omejitev gospodarske narave iz fevdalne ureditve. Predvsem svoboda podjetnikov je pomenila izkoriščanje delojemalcev, zaradi katerega je nastala nova pravna panoga delovno pravo. Fevdalna razslojitev prebivalstva je povzročila zahteve po pravni enakosti članov skupnosti. Z zemljiško odvezo sta bila odpravljeni patrimonialna oblast in obveznost gmotnih dajatev iz naslova zajmov. Pri odpravi dajatev je bila odškodnina prejemnikom odvisna od tega, ali so dajatve prejeli zaradi izvajanja oblasti ali iz premoženjskega naslova zajma .

Odprava ali novo pojmovanje monarhije je povzročilo nova pojmovanja o povezanosti skupnosti in zato poudarjanje državnih vezi. Državno razdrobljeni Nemci in Italijani so zahtevali združitev v eni državi, čemur so sledili mladi slovenski intelektualci, ki so terjali združitev Slovencev. Preureditve državne organizacije so bile naperjene zoper absolutno oblast vladarja, ki so je želeli omejiti z ustavo kot najvišjo normo. Ustavna ureditev naj temelji na delitvi oblasti, kjer dobi parlament vlogo zakonodajnega in predstavniškega organa. Posebnosti habsburške monarhije so ohranitev dežel kot avtonomnih enot in razvejan dvotirni sistem. V drugi polovici 19. stol. pride še do razdelitve države na dva dela s skromnim številom skupnih zadev.

Buržoazne revolucije: varljivi pojem revolucije – Anglija in slavna revolucija
Revolucije in osvobodilne vojne: Nizozemska, ameriške kolonije
Revolucija kot začetek novega štetja – Francija

I. Gospodarski cilji – liberté

Naravno pravo in zasebna lastnina, pogodbeno svoboda, svobodna delovna sila – delovnopravna razmerja in nastanek delovnega prava ,
Trgovinsko pravo: osebne in kapitalske družbe; francoski in nemški krog

II. Socialni cilji – égalité – odprava ostankov fevdalne ureditve

Zemljiška odveza: vprašanje odškodnine – dajatve za opravljanje javnih funkcij brez odškodnine; odškodnina za dajatve iz premoženjskopravnega naslova pri zajmu;

kapitaliziranje vrednosti dajatev in določitev obveznosti odplačevanja odškodnine; možnost odkupa za dajatve v prid sosesk

Servitutna regulacija : gozdne in pašne »služnosti«; delitev sveta med lastnika in služnostne upravičence; delitev sveta med služnostnimi upravičenci; spremembe in izginjanje skupnosti upravičencev

Današnji problemi denacionalizacije

III. Nacionalni cilji – monarhična legitimiteta, odprava fevdalnih vezi in nastanek narodnih
Pojem nacije: različna pojmovanja v zahodni (narod-država, Organizacija združenih narodov je organizacija držav) in srednji Evropi (narod jezik – nemški in italijanski narod in države)
Habsburški Babilon – polslovanska država; razdeljenost Slovencev v eni državi, zgodovinski in nezagodovinski narodi – hlapčevski mit

Program Zedinjene Slovenije: politične in jezikovne zahteve

Problem politične razdelitve prebivalstva na dežele – razbitje dežel po narodnostnem merilu - Kraljestvo Slovenija in slovenski zbor – peticijsko gibanje, taborsko gibanje

Jezikovno pravo: notranji in zunanji uradni jezik; slovenščina kot notranji jezik v avtonomnih organih; raba slovenščine v sodstvu – enakopravnost narodov po ustavi in praksa; vprašanje ureditve jezikovnega vprašanja z uredbami - pravna korektnost kot sprenevedanje

IV. Državnopravni cilji – pojem državnega prava ?

Centralizacija oblasti: poenotenje prava, usoda prejšnjih oblastnih enot, dežele – prilagoditev nacionalnim mejam na primeru sodnih in upravnih okrožij na Štajerskem

Konstitucionalizem – razlogi za zahteve po ustavnosti – absolutizem in odgovornost oblastnikov

Pojem ustave: standardna vsebina: organizacija oblasti in pravice človeka in državljana

Parlament – kontinuiteta v poimenovanju: državni in deželni zbor, parlament, sabor, sejem, skandinavski zbori, francoski parlament kot izjema; kontinuiteta članstva

Novi funkcije parlamenta: zakonodajni organ, predstavniški organ

Predstavniški organ - prežitki: dvodomnost – razlike; virilisti – razlike; kurije in volilni razredi

Volilni sistemi: državnozbornske in deželnozbornske volitve

Omejitve volilne pravice: spol, starost, delitev na aktivno in pasivno volilno pravico

Volilni cenzusi: premoženjski; izobrazbeni

Posredne volitve: volilni možje

Volilni razredi : veleposest, mesta in trgi, trgovske in obrtne zbornice, kmečki posestniki, splošni volilni razred

Splošna in enaka volilna pravica na stopnji dežel v Avstriji ni bila uvedena do konca monarhije

Avtonomije: krajevne in interesne

Svobodna občina je temelj svobodne države

Dežele – historični princip

Dvotirni sistem: državna in avtonomna linija

V sodstvu v Avstriji ni dvotirnosti

Državna linija najnižje do okraja

Zakonodajna - državni zbor: gosposka in poslanska zbornica

Izvršilna veja – ministrski svet - deželna vlada, namestništva- okrajno glavarstvo

Avtonomna linija najvišje do dežele

Normodajni organi: deželni zbor – okrajni odbor – občinski odbor

Izvršilni organ: deželni odbor – okrajno predstojništvo – občinsko predstojništvo

Sodstvo – štiri stopnje tri instance

Okrajno- okrožno (deželno) – višje deželno (apelacijsko) sodišče

Okrožno - višje deželno – vrhovno sodišče

Avstrijska državna ureditev – pluralizem ustavnih aktov

Oktobrska diploma 1860 – »federalizem«

Februarski patent 1860 – predstavniški sistem

Temeljni zakoni 1867 – temeljne pravice 19. čl. , sodstvo, združevanje in zborovanje

Avstrijsko ogrska poravnava: razlogi

Razdelitev države Cislitvanija in Translitvanija (Prekmurje)

Odločanje o skupnih zadevah – skupni državni zbor iz dveh delegacij

Ogrsko hrvaška poravnava

Ključni pojmi:

Svoboda - Enakost – Zemljiška odveza – Servitutna regulacija – Narod – Nacija – Zedinjena Slovenija – Tabori – Notranji in zunanji uradni jezik – Jezikovno pravo - Konstitucionalizem – Volilni cenzus – Kurija – Volilni razred – Splošna volilna pravica – Dvotirni sistem – Pluralizem ustavnih aktov – Avstrijsko-ogrsko poravnava

Vprašanja :

Kako je bil na Slovenskem odpravljen fevdalizem ?

Kdaj in kako je bila odpravljena osebna in stvarna plat odvisnosti ?

V čem so stanovi predniki buržoaznih parlamentov in v čem to niso ?

Volilni sistemi za buržoazne parlamente ?

Kako so skušali vplivati na sestavo buržoaznih parlamentov ?

Zakaj je prišlo do avstro-ogrsko poravnave in kdaj ?

Skupne zadeve in način urejanja le-teh po avstr. -ogrski poravnavi